

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Գ Ե Ի Ն Ո Ւ Ն Կ Ա Ն

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

Ամեն ԵՐԵՎԱՆԻ օրերը կը հրատարակուի: Պայտ համար 50 րուոց գինն է 2 արծաթ Մեծիս կանխիկ: քրատարութեան ծախքը բաժանորդաց վրայ: իսկ գաւառաց համար 2 1/2 արծաթ Մեծիս: Ծանուցման տողը 2 զրո:

Գաւառաց քրատարի ծախքը բաժանորդաց չ'ընդգրկուի: Լրագրոյ վերաբերեալ որ է գրութիւն ուղղելի առ Տնօրէն-թմբագիր Մ. Յ. Մէլիքեան ի կ. Պոլսի Զինակալի խան վերնա-խարկ քիւ 10:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Ա. Զ. Գ.

Լրագիրս գրամական անձ կուլթեան մէջ գտնուելով, կը խնդրեմք մեր արդոյ գործակալներէն և բաժանորդներէն որ տարեկանին ժամ առաջ խրկել բարեհաճին, եթէ ոչ պիտի պարտաւորիմք թերթերին դադրեցնել և անվճար բաժանորդաց անուանքը մի ըստ մի ողջ հրատարակել:

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն.

ՄԱՆՁՈՒՄԷԻ ԿԱՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մանգումէ աղբուրաց թերթը ասկէ 2 տարի առաջ սապէս կաղաղակէր. « անօրէններ, ինչ կուգէք, աղբին մէջ վարդապետ, Եպիսկոպոս, Պատրիարք և Կաթողիկոս չմնաց որ չը բարաւտէք, չը նախատէք և չը հարուածէք »: Այսօր բոլորովին մոռնալով այդ յայտարարութիւնը, ինքզինքը նուիրեք է լքմիածնայ կաթողիկոսին, Կ. Պօլսոյ Պատրիարքին, գաւառաց Առաջնորդներուն, և Կ. Պօլսոյ Ժողովներուն մուր քսելու, կատաղաբար վրանին յարձակելու, վատահաճաւելու, նախատելու, տնարդեւելու, և ինչ և ինչ:

Այս վիճակը Մանգումէի համար բնական էր. վասնզի պարտքը վիզը հասած և պարտապահանջներէն հաւաքած ելլալով, Կաթողիկոսէ, Պատրիարքէ, Եպիսկոպոսէ և վարդապետէ օգնութիւն կը մուրայ, ստակ կը մուրայ, բայց տուող չը գտնուի, յանձնարինս կը կտաղի ու կը յարձակի առանց ալ ու ձախ նայելու:

Մեր խօսքերը առանց վատարի չեն. ամեն մարդ գիտէ որ Մանգումէ իր Աղապետին անունովը տարուէ տարի վեհ. Կաթողիկոսէն 120 մէծիս կտանար. այժմ այս հաստատուն կալուածին հասցիքը կորսնցուցած է, վասնզի վեհ. Կաթողիկոսը Աղապետին նպատակին վրայ դայթակղած, այդ օգնութիւնը դադրեցուցած է:

Մանգումէ իր Աղապետին համար Ներսէս Սրբազանէն ալ օգնութիւն սպասեց, բայց յայտը կտրելով, իր նողկալի գրկը անոր դէմ ալ դործածել սկսաւ:

Տարակոյս չկայ որ Մանգումէ աւելի կը սիրէ Պատրիարքական գաւառը քան իր խնամքը Ներսէս Սրբազանը:

Հուն վրայ խրկուան մը տեսնել որ արիւրաբար կուրծք տուաւ իւր աղէկաւոր վիճակը ծածկելու, քան թէ Ներսէս մը որ Մանգումէի Աղապետին արժէքը լաւ գնահատեց:

Մանգումէ այս անիրաւ յարձակմանց մէջ ամեն ճիգ կը թափէ Ղաւթիկոյ Օճախին և Ներսէս Սրբազանի մէջ դժտութիւն ձգելու և իր յարձակումները ծածկելու համար մինչև իսկ պոռաւուր թէ՛ մինչև որ Օճախը չը մարի, Պատրիարքը Պատրիարքութիւն չէ կարող ընել:

Բայց միևնոյն Մանգումէ իր այս տողերուն ներքեւ առ Պատրիարքն ուղղեալ նամակ մը կը հրատարակէ որ փոխանակ իզմիրի Արևելեան Մամուլին մէջ հրատարակուելու, Մանգումէի տպարանը տարուեր է, Յուդայի համբուրով զՆերսէս սրբազան սիրող հայու մը ստորագրութեամբ, որ կծու, նախատական և թշնամալից լեզուաւ կանաղէ ու կանաղառուէ զՆերսէս սրբազան, ճիշդ այն ոգւով ինչպէս 5-6 տարի առաջ երեցած է Մանգումէի մէջ. սոյն նամակը Ներսէս Սրբազանին անցեալը ստոյթեամբ և զըպարտութեամբ կը նկարագրէ, այնպէս որ Ներսէս սրբազան ոչ թէ Պատրիարքութեան այլ Եպիսկոպոսութեան և մինչև իսկ եկեղեցական կոչուելու արժանի չը պիտի համարուէր, եթէ այս նոր յուդային հրատարակութիւնը ըստ այդմ ըլլային:

Այս նոր Յուդային իզմիրի խնդիրն առկի ըստեղծ Ներսէս Սրբազանի վրայ այսօրինակ մուր քսելով ուրիշ չարժանիք չկրնար ունենալ, բայց եթէ Ներսէս Սրբազանը վախճնել կամ տկարացնել, որ բռնաւոր մը պաշտօնանէ և սահմանադրութեան դէմ վարուի, և իրենք ալ օր մը ելնեն պոռաւ թէ Ներսէս Սրբազան ինչպէս Սոյ մէջ ըրած ուխտը (անմիտները չը գիտեն թէ Սոյ մէջ ուխտ ըստած բանը չկայ) մոռցաւ, նոյնպէս և սահմանադրութեան վրայ ըրած ուխտն ալ մոռցաւ, և այսպէս Նորին Սրբազանութիւնը հասարակաց դժգոհութեան և տրանձնաց ենթակայ ընեն:

Այս նոր Յուդայները այնպէս կուղեն հաւատացնել թէ Ներսէս Սրբազան Ղալաթիկոյ օճախին բարեկամն է և թէ անոնց խորհրդովը կը շարժի Անմիտներ, ձեր այս խօսքով Նորին Սրբազանութեան ծաղըը կը շարժէք ձեր աղիւսութեան վրայ, ինքը Ներսէս Սրբազան չը գիտէ որ Ղալաթիկոյ օճախի կամաւորները և ոչ մէկ

աղբային խնդրոյ վրայ իրեն չեն գիտած և խորհուրդ չեն տուած. ինքը Ներսէս Սրբազան չը գիտէ որ այդ անձինքը ոչ պաշտօնական թեման պէտք ունին, ոչ մասնաւոր գործ մ'ունին, ոչ պաշտօնի հետամուտ են, և ոչ իսկ անհամար թեման անդամ ունին, որ Պատրիարքին դիմեն:

Բայց ենթացեալք պահ մը թէ խորհուրդ ալ տուած են. ինչ, միթէ Ս. Պատրիարքը օրինաւորն ու տպօրինաւորը, աղէկն ու գէշը որոշելու համար խելք դատողութիւն չունի:

Այդ Յուդայները աղէկ գիտնալու են որ օճախ ըստած մարմինը կամ խմբակը սահմանադրութեան դործադրութեան զատ ուրիշ բան չը պահանջիր Պատրիարքէն. բայց իրենք ամեն բան կը պահանջեն, որովհետեւ իրենք են որ Աղբին մէջ ամեն ատեն խաղ կը խաղան, այնպէս որ օճախը իր բոլոր մարմնովը հանդերձ չկրնայ զատնոց աղբաղաւ մեքենայութեանց առաջն առնուլ, գոնէ սահմանադրութիւնը անոնց դաւերէն ու խաղաւանութիւններէն փրկելու կաշխատի, վասնզի սահմանադրութիւնը պաշտօնանելով պաշտօնանաւ կըլլայ նաւ լքմիածնայ ամբողջն ընդհանրական շահերը և աղբին խնդիրներով ինքը, սրոյ դէմ ջինքի խանի փարմատներու խմբակը գիշեր ու ցերեկ դաւեր նկատելու կը տքնի:

Աղբային Ժողովոյ ուրբաթ աւուր նիստը աղմկալից և առանց արգիւնքի եղաւ:

Աղբային վարչութեան խառն Ժողովոյ կողմանէ գիր մը ներկայացաւ Աղբային Ժողովին, որով Ս. Պատրիարք Հայրը՝ անձնական տկարութեան պատճառաւ Կրօնական Ժողովոյ ատենապետ Գեր. Խորէն սրբազանը Կրօնական Ժողովոյ նախագահ և Երուսաղէմայ պատրիարքական փոխանորդ Գեր. Սիմէոն սրբազանը Քաղ. Ժողովոյ նախագահ կառավարելէր:

Կրօնական Ժողովոյ անդամներէն Տ. Ամբրոսիոս վարդապետ ի դիմաց Կրօնական Ժողովոյ անդամոց յայտարարեց թէ Կրօնական Ժողովը բացի իւր գիւնէն յիշեալ գրոյն Աղբային Ժողովոյ բերուելու մասին երբեք անդիմութիւն չունի և աւելցուց թէ Կրօնական Ժողովոյ անդամը նոյն աւուր խառն Ժողովոյ նստին մէջ Ս. Պատրիարք Հօր առաջարկութեան վրայ դիտողութիւն

ունենալին յայտնած և խառն Ժողովոյ յաջորդ նիստին ձգուելու համար առաջարկութիւն ըրած և այսպէս ալ արձանագրած են նոյն աւուր խառն Ժողովոյ ատենադրութեան մէջ: Ասոր ի պատասխանի Խորէն սրբազան դիտողութիւն ըրաւ թէ ինքը նոյն օրը ուշ եկած ըլլալով, Կրօն. Ժողովոյ անդամաց սոյն յայտարարութեան ինքը տեղեկութիւն չունի:

Փափաղեան էֆէնտի ըստ ներքին կանոնադրութեան առաջարկեց որ խառն Ժողովոյ սոյն գիրը նախաքննութեան յղուի, ըստ որում նոյնը Աղբային Ժողովոյ վաւերացման քուէքն պիտի անցնէր. սակայն Ռուսինեան էֆէնտի որ Ժողովոյ դերասանապետն է, սոյն առաջարկութեան կարեւորութիւն չը տալով, Փափաղեան էֆէնտի դիտողութիւն ըրաւ թէ Գեր. Սիմէոն սրբազան Սոյ կաթողիկոսական խնդրոյն մէջ Աղբ. վարչութեան կողմանէ դործադիր պաշտօնեայ կարգուած և Սոյ կաթողիկոսէն խոստանալիք առնելու մասին զԱղբ. վարչութիւնը խաբած ըլլալու կասկածանայ ներքեւ եղած ըլլալով, նոր պատրիարքական խորհրդական առաջարկուելը լքմիածնայ ընդհանրական շահուց դէմ է և թէ այն ատենի վարչութիւնը (Երուսաղէմէն էֆէնտի վարչութիւնը) ու Սիմէոն սրբազան դատաւանի կոչել պէտք է, և աւելցուց թէ Ս. Երուսաղէմայ մէջ այն օրերը լքմիածնայ կաթողիկոսը չը յիշատակելու ցոյցեր և մինչև իսկ պատերու վրայ գրեր փակցուեր են և թէ Երուսաղէմայ միաբանութեան անխելահաս վարդապետաց ոմանց կողմանէ Ամեն. Տ. Եսայի Ս. Պատրիարք ընդդէմ Աղբին կամայ կաթողիկոս ընելու խլրտումներ տեսնուեր են, բայց Եսայի սրբազան սոյն առաջարկութիւնը բացէ ի բաց մերժեց: Փափաղեան էֆէնտի սոյն յայտարարութիւնը սարսափ պատճառեց Ժողովականաց:

Գեր. Խորէն սրբազան և Մամիկոնեան Մեծ. Միքայէլ էֆէնտի Սիմէոն սրբազանի նախագահ կարգուելու անպատեհութեան դէմ Փափաղեան էֆէնտի ձայնակից եղան. նոյնը կրկնեց Տ. Մատթէոս վարդապետ իզմիրեան, աւելցնելով թէ Սոյ կաթողիկոսական խնդրոյն խառն Ժողովոյ մէջ ընտելու ժամանակին Սիմէոն սրբազանի նախագահ որոշուիլը ցաւալի հետեւանքներ կրնայ ունենալ, այն է Սոյ կաթողիկոսական խնդիրը դարձեալ առաւ

ընդ ազգային միջակային վերածել
և ինքնաճանաչման Մայր Աթոռոյ դէմ
կրկին թշնամանք մ'ընել, զոր հա-
ղիւ Ազգային ժողովը միանգամայն
բերու յաջողեցաւ :

Այս միջոցին Ամբոստիս վարդա-
պետ ուղեւ իբր երեսփոխան եր-
րորդ անգամ խօսել, որովհետեւ ան-
կէ առաջ իբր կրօն. ժողովոյ ան-
գամ խօսած էր. սակայն Ատենա-
պետը խօսք չը տալով, երեսփոխա-
նաց կողմանէ բողոքներ եղան դի-
ւանին դէմ. այս միջոցին աշակերտ-
եան երեսփոխաններէն ոմանք խոր-
հրդարանէն դուրս ելնելով, Ատե-
նապետը ատենանք փակեց երեսփո-
խանաց սաստիկագոյն բողոքանաց
ներքեւ :

Արդարութեան պարտք մ'է խոս-
տովանել թէ նոյն առուր նիստին
մէջ Ազգ. ժողովոյ առաջին ատենա-
պետ Ստեփան փաշայի բացակայու-
թիւնը խիստ զգալի եղաւ. այնպէս
որ երեսփոխանաց շատեր մեծ ցաւ
յայտնեցին : Նոյնպէս արդարու-
թեան պարտք մ'է ըսել թէ Ռու-
սիական Եփէնտիի նոյն օրը բռնած
ընթացքը անկողնակալ Ատենապե-
տի ընթացքէն շատ հեռի ըլլալով,
նորա կուսակցական ոգւոյ ծառա-
յելը ակն յայտնի տեսնուեցաւ .
վասն զի եթէ նոյն դերը նախարըն-
նութեան յղուէր, ինչպէս օրէնքը
կը տրամադրէ, ժողովոյ նիստը աղ-
մկայից չէր ըլլար և առանց ար-
գելանքի չէր վերջանար :

Իրաց այս ցաւալի վիճակին մէջ
կը խնդրեմք Ս. Պատրիարքէն որ Ազգ.
վարչութեան մէջ այս մասին ծագած
անհամաձայնութիւնը բաժնալու և
խորհրդականի խնդրել յօդուտ աղ-
գին լուծելու բարեհաճի իբր Պատ-
րիարք Ազգ. վարչութեան ղեկին
անցնելով :

Վաղը խառն ժողով պիտի դու-
մարի ի Ղալաթի :

Քաղ. ժողովոյ նիստերն ալ այսու-
հետեւ չորեքշաբթի օրերը պիտի ըլ-
լան փոխանակ ուրբաթի :

Շարունակութիւն արժ. Վահան
վարդապետի նամակի

Առ Ամեն Ս. Պատրիարք Հայր
Ոհ, ահա այսպիսի ժամանակի ե-
կաւ հասաւ պաշտօնէութիւնդ .
տաղանթ ներքին թշնամիքն, որ
մերթ դադունի և մերթ յայտնի իր
չարաչառի սլաքը կարծակէ, տաղանթ
արտաքինէն որ ճարպիկօրէն կը գոր-
ծէ : Անպակաս և անհատնում են
վէճը և կռիւն թէ քաղաքային և թէ
թաղային : Ուստի՜ կը ծագին, ու-
մանք տգիտութեան կ'առարկեն,
իսկ ես ոչ, այլ չարէն, բայց ոչ ա-
նեքնայ Սաղաւն չարէն : Իւրեքան-
չիւր որ իր խօսքին մէջ ճշմարտու-
թիւն և գործքին մէջ խաղաղութիւն
կը փնտռէ, մինչդեռ «Արքայութիւն»
նքն Առաքելոյ ինքերս իւր է » :

Իրաց այս վիճակին մէջ ճշմարիտ
նահատակ է նա, որ անվերջ կըն-
թանայ և կը ճգնի հասնիլ ի կէտ նը-
պատակին, ըստ առածին թէ « ուր
վտանգն անդ արութիւն ղինւորին »
ինչ, միթէ խոսակցութեան վտանգէն,
ո՞վ պիտի խօսի և կամ գործէ, քը-
րիստոս երկնքէն թէ մեր հարք ի-
րենց գերեզմանաց խորէն : Պատա-
կանն իր մամուլներով, նոյնպէս

բողոքականն անգաղար մեր եկե-
ղեցւոյ դէմ կը յարձակին, եւրոպա-
կան հակակրօն կարծեաց հեղեղն
մեր բարոյական աշխարհը ողողած
է . իսկ մեր պաշտօնական պաշտօ-
նէութիւնն մերթ դեգեռող, և մերթ
սթափող և գործող է : 400 տարուան
պատմութեամբ մեր հայ հայրենի,
աղքատին հացը, աշխատանքը
մշակին բերնի հացը շատ համարե-
լով կը խլուի, որպէս զի ոմանք կըն-
տանան :

Գիւ. երէկ եկեղեցին բարեկար-
գելու խօսքեր կը լսուէր եկեղեցա-
կաններէ՝ անգամ . . . ո՞չ չէր գիտէ
թէ ինչ նպատակաւ : Թուի ինձ թէ,
դրչի մը գուշակութեան համաձայն
գործել կայ, թէ Հայաստանացի ե-
կեղեցին Հայոց եկեղեցականներէն
պիտի կործանուի : (1)

Ահա այսպէս կրօնի զգացումն դը-
րեթէ մարիլ սկսած է, ազգային ալ
մօտալուտ կը թուի . . . Եկեղեցին
ու աղքէն հզոր ձայնի կարօտ է, բայց
ընդհակառակն լռելն իբր թէ խո-
համութիւն համարուած է, աղքա-
տին պաշտօնավարութենէն խուսելն
ու փախչիլ առաքինական մէկ գործ,
Աստուած իմ, ո՞ր հասած եմք :

Ո՛ր ես Մեծդ Ներսէս, որ թէ և
քանիցս հալածեցար և տաղանթա-
ցար, սակայն հայրապետական դա-
հուն վրայ թուոնոյ բաժակն ըմպե-
ցիր և Ազգ. օրհնեցիր : Ո՛ր ես
Յորտփորեցիդ Սահակ Գ. որ Գա-
մակոսի մէջ թէ և չլքայական գե-
րի, սակայն մեռած մարմնդ Հա-
յաստանի անողորմ թշնամիքն ներ-
կայացնել կտակեցիր ի սէ՛ր աղգիդ :
Ո՛ր էք Մեծդ Սահակ և Մեսրոպ,
դուք միթէ վճատեցայք, երբ հա-
լածանքն ու անարգանքը զձեզ տա-
ռապետաց : Ձեր գերեզմանաց խո-
րէն մեղ նայեցէ՛ք, լացէ՛ք և ողբա-
ցէ՛ք, վասն զի ո՛ր հասած եմք, ո՛ր
յառաջագիւծ եմք :

Գիտեմ, լրագրաց համար պատ-
ճառաբանութիւն կայ իբր թէ այն-
քան մեծ և կարեւորագոյն՝ մինչև չը
խօսել և չը գործել, այդ լրագիրը
ոմանք մամուլը Գեղիկեան եռու-
տանին կարծելով երբեմն հոն կը
ցատկեն, կը խօսին և կը դուշակեն,
կամուշեմ քաղաքացիներ, բայց յու-
սահատելու է, թողելու է դոցա աս-
պարէզ որ քիչ քիչ պաշտօնէութիւն
կազմին և ապա զԱղքէն անգաղար
ձանձրացնեն ըսելով, « փող հարաք
ձեզ և ոչ կարգաւեցայք, ողբացաք
և ոչ լացիք » :

Բայց դիւրս երկարացաւ, թերեւ
ձանձրոյթ առ թէ : Բաւական է, ո՛ր
Ս. Հայր, Աւետարանի մեկնութիւնդ
իրաց այս վիճակին դարձան տանե-
լու, զի Աւետարանով միայն ապրիլ
և փրկուիլ կարելի է : Մտքի և սրտի
հրահանգող է նա, որ կը տանի ըզ-
մարզն ուղղակի ի ճշմարիտ կատա-
րելութիւն իւր, հետեւաբար և Աղ-
գի մը ի լուսն ու բարին յառաջագի-
ւութեան առաջնորդող կարապետն
է : Բայց դրբոյկդ ամէն հոգու գիւ-
րամաշնչել չը կրնար ըլլալ, սուղ
գին ունի, իցիւ թէ քիչ մը աժան
ըլլաւ . « զի աղքատացաք յոյժ քան
զամենայն աղքատ, և եմք տառապ-
եալ ի վերայ երկրի վասն մեղաց մե-
լոյ » :

(1) Սերեւելեան Մամուլ :

Նաեւ, Հայր Սրբազան, դիւրսը
պատակն զձեզ ի Գողգոթա տանիլ
և չարաբերել կամ թէ փառաւորել է՛,
դուք ինքնին Հոգւոյն թեօք կա-
րող էք սրանալ մինչև ի գաղաթ
Մատեաց, և անտի որոտալ . « կա-
ցէ՛ք, կարկեցէ՛ք, ամբարիշտք .
ամենայն որ ընդհարցի ընդ վէմն
ընդ այս (եկեղեցիին), վերջոյն » .
այլ սրտաւ զգայմանց զեղոյթը ա-
ռաջի Սրբազանութեանդ հեղուլ ու-
ղեցի, ըստ առակին թէ « արտասու-
քն զգաւունութիւն սրտին ամսքէ, »
սոյն իմ սրտաբուղիս թորթորս հո-
գիս կը հովհարէ, զիս կը պաղշտկէ,
զոր առ ձեզ բերել և թափել ինձ
պարտք համարեցի, փառք համա-
րեցի :

1875 Նոյ. 30 ի Կ. Պոլս

Վահան Գրգապէ

ԽՕՄԲ ՄԸ

Առ ընթերցողս Հայրենիք լրագ-
րոյ :

« Մեր Ագայն Եփէնտի վրայ դրած
նիդ կարգացի Եփէնտիք և Գեփնիք
թերթին 27 թիւին մէջ » :

Մանգ. Թ. 2896 Մ. Փարսապէ
Այս այն անձն է, որ զինքն ազատա-
միտ, եկեղեցւոյ և աղքէն բարե-
կարգի և փիլիսոփայ կը ծախէ (1),
որ խրիմեան ագայնք խմբակին աշ-
կերտ իմաստակն է, որ դաւառացի
մանաւանդ Եփէնտի ժողովրդեան
հացոյն երկար ստան և դեռ այն-
պէս ասորած ատեն ամենամեծ ա-
պերախառութեամբ ընթերցող մէկ
մասը, այն է դաւառացին Եփէնտ և
Գեփն Կանուանէ թո՛ղ լսէ աղքէն թէ
Հայ. դրականութիւնը և վատ ապե-
րախտութիւնը խրիմեան կուսակցու-
թեան մէջ ինչ անտիճան յառաջա-
ցած են :

Կոչում

Չմուռնիպէն խրիմեան է մեղ հե-
տեւեալ յօդուածը որ Չինիլի խանի
Փարսապէն խմբակին աղգալը-
նա գործերը կը դատաւարտէ :

. . . Խմբակի .
Բարեկալատակ ընկերութիւն մը այն-
պիսի լուսարձակ ջահ մ'է, որ եթէ աշ-
խարհի մը հրապարակը, եթէ դաւառի մը
միջեւ, եթէ քաղաքի մը յարմարալոյսը
և եթէ գիւղի մը հիւղեկին խորը կայան
առած ըլլայ, անհրաժեշտ է որ նոյն աշ-
խարհը կամ քաղաքը կամ քաղաքը կամ
գիւղը պիտի ընդունի իր կարեւոր լու-
սաբերութիւնը, հետեւապէս խառնէն
պիտի զերծանի :

Ընկերութիւն մը անյողողող, յարատե
և օր ըստ օրէ իր շահը կը լուսաւորէ ի
նպատ իւր նպատակին եթէ արթուն և
հսկող ըլլայ իւր ջահին նիւթը հանապազ
անսպառ պահելու, առանց վարանումի
առանց երկիւղի արտաքին մրրիկներէ և
առանց վճատումի ընդամական տարափ-
ներէ :

Ընկերութիւն մը եթէ առանց ուրիշին
չարիք հասցնելու մասնաւորապէս իր ան-
դամներուն անձնական շահին ի նպատակ
մուտ է, ըստ ինքեան նուազ դուրի է
ինչպէս է շատ առեւտրական ընկերութիւն
ներ : Եթէ այլոց ինչքն ու ստացուածք
բուն կամ գաղտնի յափշտակելու համար
կազմուած է, յետին ծայր դատաւարտե-
լի է . ինչպէս է խի մը հէնքու և վտա-
րակներու ընկերութիւնները : Իսկ եթէ
ամբողջ տառապալաւ աղղի մը լուսաբերու-
թեան ու յառաջագիւծութեան, օգտա-
կարութեան և բարօրութեան ի նպատակ
կազմուած է, յաւն քովին, յանձնափ

յարդելի և անհրաժեշտ խրախուսելի պէտք
է լինի, ինչպէս է Ղալաթիոյ Անձնութե
ընկերութիւնը :

Ասկայն կայ տեսակ մը ընկերութիւն
ալ, որ խմբակ, այսինքն ամեն շարակա-
մութեանց դարան կը կոչուի, որոց սիրտն
անդգայ, սկզբունքն այլազան, խիղճն ի
նիրհ, դատումը նենգաւոր և միտքն ի
խնամ չարին են, որոնք իրենց հետ
զրիվ առանց ուղիղ բանի բարեկալական
ընկերութիւնները կը պարսաւեն, եռան-
դուն ազգասէրները կը շլատեն, ժողո-
վրդեան պաշտպանները կը վճատեցնեն,
հասարակաց բարօրութեան հսկողները
կերպիւնեն, և ազգութեան վերակեն-
դանութիւն տուողներու վրայ անուր բայց
ապիկար բարոյներ կը տեղան, որպէս զի
ժողովրդեան առջև իրենց համարումը
բարձրացնելով մին ըլլայ պաշտօնական
լրագիր, միւսն ըլլայ չնախարհիկ վարժա-
րան, երրորդը սեպուի անգղապալան փի-
լիսոփայ և Նոյս կարգէն է ձեր ակնար-
կած Չինիլի խանի Փարսապէն խմբակ
ընդ, որոնց անգամակից ըլլալու պատիւ
ունին Մատիս, Մանգապէ, Ա. Մամուլ
և այլն :

Հին դարերու մէջ մարդիկ թէպէտ
այնքան լուսաւորեալ չէին, որ կարող ըլ-
լային ամեն տեսակ բարեւեր ընկերու-
թեանց կարեւորութիւնը ճանչնալ, բայց և
այնպէս բնութիւնը զանազան դէպքերէ
զանոնք ստիպեց՝ կազմել այնպիսի համա-
պաշտպան ընկերութիւն մը՝ որ իւր բա-
րեջան հգամը կարող ըլլայ անխնայ կա-
նոնաւորել, անօրէն օրինաւորել, անար-
դարը արդարել, և ամեն բան իրաւանց
սահմանին մէջ պահել, որպէս կը ծագէր
ժողովրդեան յառաջգիւծութեան ու բարե-
կեցութեան արիւնի : Այս ընկերութիւնը
կառավարական կոչուեցաւ :

Ժամանակ անցնելով մարդիկ տեսան
որ այս ընկերութիւնէ մեծ օգուտներ կը
քաղեն, հետզհետէ իրենց միտքերն ալ
մշակուած ըլլալով թեւադրեցան, և մին-
չև ցայսօր զանազան անուամբ ընկերու-
թիւններ հաստեցին, Երկրագործական,
Արհեստական, Աւետարական, Բարեգոր-
ծական, Գործաւորական, Համազգային
և Ն. որպէս զի մէկ մի ընկերութիւն իւր
նպատակին կանոնով բարեբնէր մատակա-
րարէ իւր ամբողջութեան :

Այս լուսաւոր ընկերութիւնները ինչ
բարեք արտադրեցին, կենաց ապահովու-
թիւն, կրօնի ազատութիւն, արհեստից
դարգացում, ստրկութեանց ջնջում, ժո-
ղովրդոց անեղեւան լոյս և ազատամտու-
թիւն, ուսմանց և գիտութեանց ճառա-
գայթ, օրէնքի և առաքինութեան յարգ և
խղճի զարթում : Ուրեմն ո՞վ կրնայ դիտ-
մամբ ուրանալ թէ այս ընկերութիւնները
մարդկային աղղի յառաջգիւծութեան և բա-
րեկեցութեան չնպաստեցին — նենգամը-
տութիւնն ու ինքնամոլութիւնը :

. . . Խմբակի . Ես 19րդ դարուս
հոգին կրող այս փարիկ ընկերութեանց ա-
մենէն լուսաւորող կը դաւանիմ Ղալաթիոյ
Անձնութե ընկերութիւնը . ըսածս չափա-
զանցութիւն չէ, քանի որ (ինչպէս կը
կարծեմ գիտնալ անոր նպատակը) աղղին
ամբողջութեան մէջ ներդաշնակ համակա-
մութիւն մը հաստատել կը ճգնի, որպէս
զի շատ սիրտեր, միտքեր ու կամքեր միա-
ցած՝ ամեն հայաբնակ գաւառները օր ըստ
օրէ դէպ ի յառաջագիւծութիւն նկրտին, և
բարօրութեան ըզճալի վայրը կեդրոնանա-
նալ մ'ընապակ . և յիշուի, վասն զի աղ-
գը Սահմանադրութեան ծննդէն մինչև
ցայսօր՝ որ 13 տարի է, անկողմեան և
ձախակողմեան ժողովներէ ինչ արդիւնք
չահնցաւ, քանի որ քառասուն կամք եր-
կուքի բաժնուած իրարու կը դիմադրեն,
և զիրար կը վանեն . եթէ ոչ ազգակոր-
ծան տոյժ մը, յետադիմութիւն, գծաու-
թիւն, երկպառակութիւն, զրկանք, նուա-
ստութիւն, թշուառութիւն, և որ մեծն է
խղճի մոհ, վասն զի ինքնամոլութիւնը
յանկամ և ի հարկէ շատերն ստիպեց ի-
րենց խղճը մահացնել : Ուրեմն Ղալա-
թիոյ ընկերութիւնը ամբողջ աղղին այն
դաւանադառն աղէտները տեսնելով՝ եթէ
յաջողի այնպիսի համակողմեան երեսփո-
խանութիւն մը կազմելու հարը դնել,
միթէ բարեք ըրած պիտի ըլլայ թէ շարիք

զոր Ա. Մամուլ առանց ուղիղ բանի կը դատարարէ, այս ընկերութեան վեհ նշանակալի քաւ լինի, յետին տղէտ մը անպատակ քաւ տեսակ նպատակէ մը յոռի հետեւութիւն հանել, թող թէ վոյմ տաղանդի տէր ուսումնական մը. սակայն հակախոսութիւնը մարդուս բնական լոյսին առջև միշտ վարդապետ մը կը քաշէ, ինչպէս լուսինն ալ երբեմն արեւու առջև վարդապետ մը կը լուսնայ, որպէս զի մեր աշխարհը անոր լոյսէն զրկէ. է՛հ, ինչ մոլեռանդ անխղճութիւն: Սակայն ամբաստան մը երբեմն դէպքերու անակնկալ արդիւնքն ամօթահար կը խաղաղապետի, երբ խօսքը գործին և ճիշդ արդիւնքին համապատասխանէ:

Մեայեղ յաւեր Բեբեկ

... խմբագիր

Հայրենեացի 268 թուով գիւղիս թաղականներ Մեծատուրեանի նման և նորա գրչօք խել մը էջերի միտուն զՄեծատուրեան պաշտպանելու և զմեզ դատարարելու գիտաւորութեամբ. նախ աղջկանց վարժարանը ձեռք կառնուն և զմեզ դատարարութեան արժանի կը գտնան, զայն չորս տարիէ ի վեր շարունակ գոյ մնալէ ի չորհրդս տեսչի բոնուս համար, և պարզ զորպարութիւն մը կը համարին, նորա այդ մասին ունեցած փոյթը դիտէինք ըսելով, բայց ատոնք փծուն փաստեր են. թաղականներ, կամ պէտք է խոստովանէիք աղջկանց վարժարանի և տարի շարունակ գոյ մնացած ըլլալը և կամ ըսէիք որ դուք լոկ գործիք մ'էք ուրիշին և ձեր գրածներն ալ չարութենէ ու կիրքէ ծնունդ գտած է. սակայն դուք այդ բանը չէք ընել, և մեր «քահանայի ծանուցումի» և ինչու հիմա Տ. Յակոբի ժամանակ 40 աղջկունք կը յաճախեն «խօսքի» հակառակ, «Ժողովուրդը աղջկանց կրթութիւնը աւելի քահանայի մը կը վստահի» նշանաւոր խօսքը կարտասանէք, կը հարցունեմ թէ նախադասինդ որ տարի յառաջ աղջկանց դաստիարակ էր ինչու հրաժարեցաւ և յետոյ ինչու կրկին դասատու չըրինք քանի որ քահանայ էր. բայց ոչ Ժողովուրդը իրենց աղջկունքը յանձնելու համար Տ. Յակոբի մը նման քահանայի մը վստահութիւն ունի եղեր (ըստ ձեզ) կեցցէ՛ք. թաղականներ, կեցցէ՛ք. որ Տ. Գաբրիէլ հօր նման 40 տարիէ ի վեր Ժողովուրդեան վստահութիւնը առ ինքն գրաւող աշխատաւոր մը ձեր պաշտպանած Տ. Միքայէլի

հետ հրապարակի վրայ կը հաստատուէ. բայց ինչու զարմանք, յայտնի բան է որ այդ թուովը ստորագրած ժամանակ կարելի է զայն կարգ աջած չէ իմաստին տեղականալու և կամ իր ազիտութեամբ զայն հասկանալու կարողութիւնը չունեցեր է: Մեր թաղականները Մեծատուրեանի նման խօսք չհասկնալու վիճակին մէջ են եղեր. որովհետեւ մենք չըսինք միայն որ ձեր գիտութիւնը քննութենէ մի պիտի աւելնէք, այլ հարցուցինք թէ «ինչու ձեր անաչառ քննութիւնը չըրած վկայութիւն կուտար. որովհետեւ վկայութիւնը տուիք, ալ ինչպէս անաչառ քննութիւն պիտի ընէք» և արդ ինչպէ՞ս Ժողովուրդը հաւատաց այն երկու թաղականներու որք քննութիւն ըրին և խղճի մտօք կը վկայեմք ըսին թէ աշակերտք անաչառօրէն քննուեցան. մեր թաղականութիւնը իր գրել տըռածը չհասկնալու վիճակի մէջ է եղեր, զի մենք չըսինք միայն որ վարժարանի հաշիւ չէք պահանջած, այլ հարցուցինք թէ, քանի անգամ վարժարան մտած նորա հաշիւը խնդրած և քննութիւն պահանջած և իմացած էք բարեկարգ ըլլալը. և ոչ թէ տեսչը վարժարանի ստակները կուտուած է ըսելով զայն անվստահի յցունել, ինչպէս դուք զայն անվստահելի կուգէք յցունել զմեզ թշնամանելու դիտաւորութեամբ, բայց սակայն դուք ձեր պաշտօնը չհանձնալու վիճակի մէջ էք, զի մէկ քանի անգամ վարժարան մտած հաշիւ պահանջած, քննութիւն խնդրած էք խօսքով՝ ձեզ ձեր պաշտօնը յցունել էր և դուք ձեր ամբարտաւանութեան ձեր փրօցած գուռը թեման, և արդէս մոլեռանդութեան չձգելով ինչ նման պատանի մը (ձեր խօսքն է) խորհրդէն սթափիլ, ուրիշը թըշնամանելու նպատակ ունի, տեսչը անվստահելի կուգէ յցունել կըսէք և եկեղեցւոյ պատը փակուցած ելն մտից հաշիւը մէջ կը բերէք, որ դարձեալ ձեր տղայամուտեան և կատարեալ յիմար գործիք ըլլանող տալացոյց է. և դարձեալ ձեր պարտականութիւնները այդ ելումուղից հաշիւը եկեղեցւոյ պատը չեւած, նայիլ և հապա ձեր ստորագրութեամբը զայն պատը փակցունել. կրկին յիմարութեան և ձեր պաշտօնը չհանձնալու մէջ կիցաք. երբ կըսէք

որ, ո՞վ է որ ուղեր է թանգարանի հաշիւը ըստ ձեզ (գրոց առուծախ) և իրենց ցոյց չէ տրուած, նախ թէ դուք քանի անգամ ուղած էք այդ հաշիւը և ձեզ ցոյց տրուել է:

Արդարեւ մեր թաղականութեան այս աստիճան տգիտութիւնը տեսնելէս վերջը նոցա կրկին պատասխանելով թէ և ինչ պատիւ չեմ համարեր, բայց որովհետեւ կը կարծուի որ ասոնց առ իս յերկրած թշնամանքները կարեւորութիւն կատանան հասարակութեան առաջը. կստիպուիմք ասոնց տգիտութիւնը ամեն կերպով հրապարակ հանել, որով Մեծատուրեանի ճիշդութեան դարձած քննքը մի ըստ միով հասարակութեան մատչելի կը լինին. մանաւանդ այն դրութեամբ որ իւր գրելը մեր թաղականներու վարձու տալով ինքզինքը արդարացնելու կաշխատի նոցա ստորագրութեամբ, դուք կը բողբէք իմ (երբ Ժողովուրդը ձենէ հաշիւ պահանջէ, նա զձեզ պաշտպանէ. . .) խօսքի դէմ իբրեւ թէ ես զձեզ անհաստատարիմ յցունել ուղած ըլլամ. դուք արդէն այն ժամանակ ձեր անհաստատարիմութիւնը խոստովանեցաք երբ Մեծատուրեանի հրապարակաւ զձեզ դող անուանած ժամանակ լուցիք, և ո՞վ դիտէ որչափ ունեւորդ ծախքեր և ըստ քմաց վատնած ստակներ ունիք որ ձեր հաշիւ տուած միջոցին յայտնի կը լինի. սակայն հիմա դիւղացին իր փնտաղը խրատուած ըլլալով այլ ևս ստակ չտար այդ տեսակ խօսքերու. այս ալ ըսելով կուգէք հակադրունել անշուշտ ձեր այն նշանաւոր և բռնանաւորութեան ապացոյց «դործը որ միանալով և հետեւելով Մեծատուրեանի Ժողովուրդեան մէկ մասը ի Տիւրիկ տանելով բանտարկել տուիք իբրեւ խռովարար և ապստամբ, ինչպէս Ձատայեանի ալ կսպառնայիք (տղա. յակա՞ն դաղափար) թէ ասկէց անդին կառավարութիւն և օրէնք կայ. (» ալ անցան դայիմ այն օրերը յորում Ժողովուրդը այդ տեսակ սպառնալից խօսքերէ վախճալով ետ կենար իր իրաւունքները պաշտպանելէ, անցան դայիմ կըսեմ թաղականներ, այն չօրպաճիական ժամանակները յորում խեղճը, տկարը և աղքատը կը ճնշուէր. ձեզ նմաններու բռնաւորի ծանրածանր լուծի տակ, այլ դիտցէք որ հիմա դուք Ժողովուրդեան

ընտրութեամբը նորա իրաւունքները դործագրելու յատկացած էք և ոչ ձեր պաշտօնական ստորագրութեամբը Ժողովուրդեան առ ու այն ձայնը խեղդելով զանոնք ծեծելով և կառավարութեան մատնելու սպառնալիքով ձեր բռնաւորութիւնը դործագրէք և շարունակէք ի փնտս հասարակութեան. փնտսեցան Ղազարի երկու անգամ հրաժարելը և կրկին իւր հրաժարականը ետ առնելուն համար սուտ է. զորպարութիւն է և ձեր դրած երկու նամակները յիշելով վկայութիւն տալէն 11 օր վերջը իւր հրաժարականը տուած նախադահին կըսէք, ձեր այս պոռով սուտն ալ ձեզ չլիլեցնելու համար այն երկու նամակներուն հետեւալ տողերը մէջ կը բերեմ որք գրուած են Մ. Ղօնչէկիւնեանի և Պ. Պ. Չայեանի ստորագրութեանց ներքեւ. սոքա կը գրեն յուրիս 2 թուականաւ որ ճիշտ փշտովճեանի վկայութիւնը տալէն 12 օր վերջը կիցայ. թէ «թուէս քանի օր յառաջ տանադըպիր էֆէնտին ալ հրաժարեցաւ և մեր հոս Յոք հրեշտակին պէս միւնակ մնացինք (հրեշտակաց անուան վրայ Յոք մ'ալ աւելցաւ) և յուրիս 7 թուով ալ կը գրեն հետեւալ կերպով թէ, «այժմուս յիշեալ աշան ալ (ատենադպիր) հրաժարականը տուած նախագահ Տէր հօրը» և միւր թէ դուք չէիք Ղօնչէկիւնեան և Չայեան, թաղական խորհրդարանը ինչ և Մեծատուրեան Մ. Բարդուղիմէոս աղայի դանդաղ յայտնող թէ, «ատենադպիրնիս ալ հրաժարեցաւ. մենք ինչպէս 2 հօդի թաղականութիւն պիտի ընեմք. մենք ալ կը հրաժարեմք եթէ այդպէս երթայ և երբ իրեն կըսեմք որ հրաժարականդ դրով տուր չը տար ևն. . . և միւր է այս ալ կրնա՞ք ուրանալ թաղականներ թէ և ստորագրութիւն չունիք որ օճիքներէք բռնեմ. վայ ձեզ մեզք ձեզ թաղականներ որ հրապարակի վրայ ստեղծ կեղծաք և աններելի յանցանք և կատարեալ խորդաւանանք մի դործած ըլլալնիդ հրապարակաւ կրկին կը հաստատէք: Տէր Միքայէլի համար Պ. Չատայեանի ըսածները սուտ զրպարութեան մը արդիւնք կը համարիք, նախ ձեզ հարցունեմ թէ Տէր Միքայէլ Տէր Յակոբի ձեռնագրութեան համար երբ անգամ իրարու

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՆՔԻՆՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

(Երբ. Կե. Բէ. 275)

Այս տեղ չի պիտի խօսիմ այն յոռի միջոցներուն վրայ զոր գեղեցիկ սեռն ունի և որքան կը դործագրեն այսինչ կամ այնինչ երկտասարդին երեւոյն ժպտելով որ իրենց այս կամ այն զարդը կը խօստանար:

Նշանակէս չի պիտի խօսիմ տնականներդ աշխակութեան այն ստեղծ խառնադրման և նայն իսկ փնտաղութեան այն ցաւալի զի պայց չիւրայ որք մեծաւ մասամբ տնական տնտեսութեան յոռի մատակարարութիւնէն կամ նորա ձեռնութեան աղէտներէն յառաջ եկած են:

2ի պիտի խօսիմ շատ տուններու

այս պատճառաւ կործանման և այսօր մօխրի վրայ նստելու տեղի տուած լինելուն համար, այլ պիտի խօսիմ նոցա վրայ որք այսօր քիչ շատ բաւական ապահով և դոճացուցիչ ներկայ մը ունենալով, անգիտութեամբ անդունդին եղբը հասած են. չ'գիտեն խեղճերթէ՛ վաղը՝ այսօրուան վիճակին շատ շատ պիտի բնաւեն:

Մարդ մը ո՞վ որ ալ լինի ամենէն քաղաքակրթեալն մինչև յետին չի նախաձեռն, չուղեր կործանիլ. նայն իսկ կենդանեաց մէջ անգամ ստեղծ կը տեսնենք, բայց դէշը աս է որ կործանումը տուկաւ տու տակաւ իւր աւերիչ դերը կը խաղայ: Մարդկային ուղղը չի տեսնել կամ չի տեսնել կուգէ այն ամեն չարիքը որ զինքը չըրջապատած են, ուրախ զուարթ իւր կեանքը կը շարունակէ, բայց այն մի-

ջոցին որ վերքը սկսած է մահացու լինել, այն միջոցին սթափած է, բայց ափսոս շատ ուշ, բանը բանէն անցնելէն վերջը:

Նորածնութեան սիրահարութիւնը ամեն սիրահարութիւններէն փնտաղար և կործանիչն է. դորա սիրահարը ամեն բանէ կը քաշուի, բայց նորածնութենէն ոչ: Դորա սէրը մինչև գերեզման մարդուս կ'ընկերանայ:

Ոչ նուազ ցաւ է մեզ տեսնել թէ այդ ախտը օր օրի Հայ տիկնանց մէջ ճարակ դառնելու վրայ է ի կործանումն:

Սորա դարմանը ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մեր իդական սեռին հարուստ և բարձրագիւր մասը անգամ մը կամք ընելու է պարզութեան մէջ իւրեանց վայելչութիւնը բնաւելու, գլխունուն վրայ մազի հասեր զետեղելէ և չըր-

ջաղեւտին ետեւէն սիրամարդի պոչերու պէս ահագին ալանդակութիւններ բռնաւորելէ դուրսնալու են: Երկու ամիսը անգամ մը նորա ձեւ բայց յիմար զխաբկներ դործածելէ հեռի փախչելու են, վայելուչ համեստ կոկիկ քաղցած մը հագնելու և այնպէս շարունակելու են. միշտ և հանապաղ վայելչութիւնը չափաւորութեան պարկեշտութեան և մանաւանդ պարզութեան մէջ որոնելով, այն տուն միջին կամ ստորին դասը կամայ ակամայ պիտի հետեւի, իրեն օրինակ ունենալով այս կամայն բարձր դիրք ունեցող անուանի ընտանեաց ընթացքը:

Երբ Երբ հոգ

